

Sammakkona kaivossa vai valtamerellä? Aasian kielten osaaminen avartaa maailmaa

Riikka Länsisalmi

Japanilaisen sanonnan mukaan kaivossa pysyttelevä sammakko ei opi tuntemaan valtamerä (i no naka no kawazu taikai o shirazu). Tarkastelen tässä artikkelissani sitä, miten maailmamme avartamisessa itäaasialaisten kielten opiskelun kautta on viime vuosina maassamme edistytty. Kiinnostukseni kohteena on erityisesti suosittu japanin kieli, joka on kiinan ohessa saavuttamassa aseman "virallisena", lukion valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan sisällytettävänä vieraana kielenä.

Kielenopetuksen kiinalainen juttu

Vaikka globaalistuneessa työelämässä raportoidusti tarvitaan entistä monipuolisempaa kielitaitoa, suomalaiskoulujen kielivalikoissa englannin valta-asema kasvaa kasvamistaan muiden kielten opiskelun hiljalleen hiipuesssa. Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n selvityksessä vuonna 2013 käytetyimmät kielet sen jäsenyrityksissä olivat suomen (97 %) ohella englanti (76 %), ruotsi (47 %), venäjä (29 %) ja saksa (14 %). Muut kielet, aasialaisista kielistä mandariinikiina (4 %) mukaan lukien, jäivät kyselyssä alle kymmenen prosentin. Ulkomaan opiskeluvaihtokohteena Aasia kuitenkin kiinnostaa tällä haavalla entistä useampia suomalaisopiskelijoita ja nyt jo lähes viidennes vaihtoon lähtevistä korkeakouluopiskelijoista suuntaa sinne. Kun vielä viime vuosikymmenellä Aasian maihin suuntasi vuosittain joitakin kymmeniä opiskelijoita, nykyisin Aasiaan lähtijät lasketaan useissa sadoissa (maailmalle.net 2014). Vuonna 2012 julkaistun Eurobarometer-kartoituksen mukaan puhutuimmat vieraat kielet Euroopan

unionissa ovat tutut englantia (38%), ranska (12%), saksa (11%), espanja (7%) ja venäjä (5%), mutta edelliseen katsaukseen verrattuna ranskan ja saksan koetussa hyödyllisyysasteessa on nähtävissä notkahdus. Aasian kasvavan taloudellisen merkityksen myötä kiinaa pidetään sen sijaan entistä hyödyllisempänä tulevaisuuden kielenä, mutta muista aasialaisista kielistä puhutaan julkisuudessa vähemmän.

Vaikka Japani on edelleen huomattava talousmahti, talouskeskusteluissa jyrää Kiina, kun taas ikääntyvän väestön ja hyökyaaltokatastrofin jälkimainingeissa yhä kamppaileva nousevan auringon maa herättää uutisoinnissa miellelyhtymiä pikemminkin laskevasta auringosta. Tästä huolimatta japanin kielessä ei ole pulaa motivoituneista ja innokkaista opiskelijoista ja se kiinnostaa yhtä lailla yliopistoissa ja korkeakouluissa, lukioissa sekä aikuis- ja kansalaisopistoissa, niin naisia kuin miehiäkin, sekä nuoria että vanhoja. Vaikka nykyinen vallitseva yksipuolinen talouspuheen diskurssi ei tunnu sallivan muuta kuin kielenopiskelun näkemisen välinearvona – lue: opi kiinaa ja tee rahaa (meille) – on kieltenopiskelulla myös monenlaisia muita motivaatiotekijöitä, joista japaninopiskelijoille merkityksellisimpiä ovat kiinnostus kieleen itseensä, mahdollisuus kanssakäymiseen japanilaisten kanssa, japanilainen pop-kulttuuri (*manga*-sarjakuva, *anime*-elokuvat, J-pop-musiikki jne.) ja kiinnostus Japanin historiaan ja kirjallisuuteen (Japan Foundation 2012: 4).

Idästä tuulee: japani ja kiina vakiinnuttavat asemiaan

Viime aikoina on syntynyt uusia japania ja mandariinikiinaa käsitteleviä hankkeita, joihin lukeutuvat Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian vuonna 2013–2014 koordinoima japanin ja kiinan didaktiikkahanke, kuluvana lukuvuonna 2014–2015 Helsingin yliopiston Itä-Aasian tutkimuksen oppiaineeseen perustetut japanin ja kiinan aineenopettajalinjat sekä lukioiden uusiin, 1.8.2016 voimaan astuviin opetussuunnitelman perusteisiin sisältyvä japanin ja kiinan yleiskuvaus B3-kielenä.

Palmenia koordinoi täydennyskoulutuksena reilun vuoden kestäneen japanin ja kiinan didaktiikkahankkeen (10 op), johon saatiin tukea Opetushallituksesta ja jonka japanin osion vastaavana kouluttajana allekirjoittanut toimi. Japanin ryhmään hyväksyttiin 12 osallistujaa, joista suurin osa toimi tai toimii edelleen japaninopettajina työväen- tai kansalaisopistoissa, lukioissa, Japani-ystävyyshdistyksissä, kesäyliopistoissa tai muissa vastaavissa oppilaitoksissa. Ajatuksena koulutusta suunniteltaessa oli, että kehittäisimme työryhmänä kymmenen opintopisteen kokonaisuuden, jota voitaisiin myöhemmin tarjota Helsingin yliopiston Itä-Aasian tutkimuksen oppiaineessa. Palmenian hankkeen päätyttyä rahoitusta koulutuksen säännölliselle toteuttamiselle ei

kuitenkaan toistaiseksi ole tiedossa.

Tästä huolimatta Helsingin yliopiston Aasian ja Itä-Aasian tutkimukseen perustettiin tänä lukuvuonna – ainakin paperilla – japanin ja kiinan aineenopettajalinjat, joita varten oppiaineen tutkintorakennetta on hieman muokattu. Varsinaista uutta kieli- tai aineenhallinnan opetusta ei sen sijaan ainakaan näillä näkymin ole tulossa. Aineenopettajan pätevyyteen vaaditaan normaaliin tapaan ylempi korkeakoulututkinto, opettajan pedagogiset opinnot (60 op) ja aineenhallinnassa eli japanin tai kiinan kielessä vähintään 120 op:n opinnot, jos kieltä haluaa opettaa pääaineenaan lukioissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa. Oppiaineessa on kuitenkin tällä hetkellä japanin kielen opetusresursseja 50 op:n verran, minkä johdosta opettajan pätevyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden on hakeuduttava vuoden mittaiseen opiskeluvaihtoon Japaniin. Vähäiset Helsingin yliopiston Japanin vaihto-opiskelupaikat ovat koko yliopiston yhteisiä kohteita eikä niitä ole erikseen jyvitetty Aasian ja Itä-Aasian tutkimuksen opiskelijoille, joten vaihtoon pääseminen ei kuitenkaan ole automaattista. Yliopiston opettajankoulutuslaitoksella ei myöskään toistaiseksi ole resursseja eikä syvällistä osaamista oman pienryhmän perustamiseksi itäaasialaisten kielten opettajiksi aikoville, joten tosiasiasa portti varsinaisiin opettajan pedagogisiin opintoihin on ahdas eivätkä kaikki halukkaat luultavasti mahdu vielä mukaan.

Portti on ahdas myös Aasian tutkimuksen oppiaineeseen pääaineopiskelijaksi haluaville. Viimeisen kolmen vuoden aikana pääsykokeeseen osallistuneista vaivaiset 7–8 % on hyväksytty oppiaineeseen täyttämään vuosittain tarjolla olevaa kuuttatoista opiskelupaikkaa, jotka kattavat koko Itä- ja Etelä-Aasian. Aasian tutkimus kuuluu Helsingin yliopistossa selkeästi korkeimman sisäänpääsykynnyksen aloihin, ja esimerkiksi lääke- ja oikeustieteelliseen tiedekuntaan pääsee suurempi prosentti pääsykokeisiin osallistuneista. Helsingin yliopiston Aasian tutkimus on maassamme ainoa oppiaine, jossa on mahdollista erikoistua Aasiaan opintojen alusta alkaen ja jossa kohdealueen kielitaito on merkittävässä roolissa. Nykyisin suurin osa hyväksytyistä pääaineopiskelijoista valitsee heti alussa pääkielekseen japanin. Harmillista onkin, että kovan kilpailun kautta sisään päässeille motivoituneille opiskelijoille on tarjolla pieni ja hyvin vähin resurssein pyöritetty oppiaine, jossa kaikkea henkilökunnankaan osaamista ei ole varaa hyödyntää. Neuvokkaille ja ahkerille opiskelijoille polkua on kuitenkin saatu raivattua – ja sen työn jatkumisessa on opiskelijoilla ja oppiaineesta valmistuvilla itselläänkin avainasema: valmista on vähän tarjolla, mutta kehittämistyössä riittää sarkaa.

Kehittämiseen voi osallistua esimerkiksi opetussuunnitelma- tai oppimateriaalin

laatimistyössä. Mikäli lukion opetussuunnitelmauudistus etenee toivotulla tavalla, saadaan vieraiden kielten opetussuunnitelmiin vuodesta 2016 alkaen ensimmäistä kertaa mukaan kaksi itäaasialaista kieltä: japani ja kiina lukiossa alkavina B3-kielinä. Molemmille kielille kaavailtu yhteinen opetussuunnitelma on kuitenkin varsin yleisluonteinen eikä ota huomioon kyseisten kielten erityispiirteitä. Toiveissa onkin, että kielille saadaan vielä erikseen paikalliset opetussuunnitelmat, joihin voi sisällyttää tarkempaa kielikohtaista tietoa. Opetussuunnitelmatyössä ja lukio-opetukseen soveltuvan oppimateriaalin työstämisessä on avainasemassa Opetushallituksen osarahoittama valtakunnallinen Japania lukiossa ja peruskoulussa -hanke *Ippo*, jota koordinoi Rajamäen lukion lehtori Ulla Saari ja jonka verkostoon kuuluu tällä haavaa jo parisenkymmentä japania tarjoavaa koulua.

Kielitaidosta ja tehokkuuden utopiasta

Uudistuksen puhurit puhaltavat yliopistorintamalla yleisemminkin ja paraikaa puhuttavat uudenlaiset laajat kandidaatintutkinnot. Nähtäväksi jää, hahmotetaanko koko Itä- ja Etelä-Aasian kattava Aasian tutkimuksen oppiaine jatkossa tarpeeksi laaja-alaiseksi – lasketaanhan sen kohdealueen kielten puhujat miljardeissa ja alueen kielet kattavat noin puolet maailman puhutuimpien kielten kärkikymmeniköstä. Paineita koulutusohjelmien muokkaamiseen tuovat "läpivirtauksen" ja "työelämärelevanssin" kaltaiset avainsanat, joiden merkitys tuntuu kiteytyvän pitkälti opintojen suoritusnopeuteen. Vuosikausia kestävät vaativat kieliopinnot istuvat huonosti tehokkuusajatteluun ja säästötarpeisiin, joten huonoimmassa skenaariossa Aasian tutkimuksenkaan "asiantuntijoilta" ei jatkossa voitane vaatia yhdenkään kohdealueen kielen hallitsemista tasolla, jolla olisi jonkinasteista todellista työelämärelevanssia. Toivoa siis pitää, että lähitulevaisuudessa kielenoppimisjatkumo alkaisi kouluasteelta eikä yliopistovaiheessa näin ollen olisi enää tarvetta aloittaa pääaineen kieliopinnoja nollassa.

Japanin ja kiinan opiskelijat jakavat kielenoppimisessaan yhteisen haasteen, jonka rinnalla vaikkapa venäjän kyrillisten aakkosten tai korean *hangul*-kirjoitusmerkkien oppiminen on lastenleikkiä: kiinalaisia (kiinalaisperäisiä) kirjoitusmerkkejä käyttävän kirjoitusjärjestelmän. Tavallisten sanomalehtien lukemiseen japanin kielellä vaaditaan n. 2 000 kiinalaisperäisen kirjoitusmerkin lukutaito. Yksinkertaistettuna tämä tarkoittaa, että opiskelijan olisi omaksuttava kahden *kana*-tavuaakkosiston lisäksi vähän enemmän kuin yksi merkki (jolla on yleensä vähintään kaksi eri lukutapaa kontekstista riippuen) neljän vuoden ajan vuoden jokaisena päivänä, jos haluaa päästä edes sanomalehden edellyttämään lukutaitoon. Akateeminen kirjallisuus vaatii sitten vielä

paljon enemmän. Sanaston kerrostuneisuuden ja eri kielirekisterien vuoksi sujuvan arkikielen perustaksi vaaditaan japanissa arviolta 10 000 sanan sanavarasto. Tämän reilun 2 000 merkin ja 10 000 sanan opiskelun on arvioitu vievän kiinalaisperäisiin kirjoitusmerkkeihin tottumattomalta opiskelijalta 3 100–4 500 tuntia (JLEC 2015). Kuten yllä mainitsin, Helsingin yliopiston Aasian ja Itä-Aasian tutkimuksen oppiaineissa on nykyisin varaa tarjota japanin kielenopetusta 50 opintopisteen verran. Tämä vastaa opiskeluun kuluvaksi ajaksi käännettynä suunnilleen 1 350 tunnin opiskelupanosta.

Mitä kieliä Muumi puhuu?

Tänä vuonna juhlimme valtakunnallisen japanin kielen puhetilaisuuden 30:tä kertaa Helsingin yliopistossa. Tilaisuudessa kuultiin kahdenkymmenen puhujan japaninkieliset esitykset, joiden aiheet vaihtelivat japanin kielen ja kulttuurin harrastamisesta ja opiskelemisesta teknillisen fysiikan tutkimukseen, tekijänoikeuksiin ja karjalaiseen ruokakulttuuriin. Puhujat edustivat tällä kertaa yhdeksää eri oppilaitosta ympäri Suomen, mukaan lukien yliopistoja ja yliopistojen kielikeskuksia, kansan- ja aikuisopistoja sekä lukioita ja peruskoulun yläasteita. Kaikki puhujat palkittiin osallistujapalkinnoilla ja yli satapäinen yleisö osoitti suosiotaan onnekkaimmalle puhujalle, joka voitti esityksellään menopaluu-lennon Japaniin. Pitkällä opin polulla puurtavat sitkeät opiskelijat todistavat japanin kielen katkeamattomasta vetovoimasta; tänäkin vuonna halukkaiden esiintyjien määrää jouduttiin puhetilaisuudessa karsimaan eivätkä tänä vuonna puhumaan päässeet saa osallistua tilaisuuteen uudestaan heti seuraavalla kerralla. Kuinka moni muu vieras kieli on maassamme samankaltaisessa tilanteessa: innokkaille, erittäin motivoituneille opiskelijoille tarjotaan toistuvasti *ei-oota*?

Tämä kirjoitus sai alkunsa työmatkalla Sapporosta Helsinkiin. Lumista Sapporon katukuvaa täplittivät tutut Marimekon värikkäät kassit, antikvariaatti myi kellastuneiden kirjojen ohessa Marimekon kukkakuosein kuvitettuja postikortteja, tavarataloista löytyi Muumi-tuotteiden osastot, kirjakaupoista Tove Jansson -nurkkaukset ja maanalaiselta ostoskadulta putiikit nimeltä *Kiitos* ja *Ehkä söpö*. Japanilaiset hallitsevat heikosti englantia, mutta kiinnostus Suomea kohtaan on kova. Kuka kommunikoi heidän kanssaan?

Kirjoittaja on japanin kielen yliopistonlehtori ja Japanin tutkimuksen dosentti Helsingin yliopistossa. Hänellä on yli 15 vuoden jatko-opiskelu- ja työkokemus akateemisista tehtävistä ulkomailta.

Lähteet

Elinkeinoelämän keskusliitto EK. 2014. *Kielitaito on kilpailuetu. EK:n koulutus- ja henkilöstötiedustelu*. <http://ek.fi/wp-content/uploads/Henko-2014.pdf>

European Commission. 2012. *Europeans and Their Languages, Special Eurobarometer 386*. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf

Helsingin yliopisto. 2014. Tilastotietoa Helsingin yliopiston opiskelijavalinnoista. <http://www.helsinki.fi/sivut2006/opiskelijaksi/tilastot.html>

Ippo-hanke. 2015. <http://www.rajamaenlukio.fi/ippo-hanke/hankkeen+yhteystiedot/>

JLEC/Japanese Language Education Center. 2015. Japanese Language Proficiency Test Information. <http://studytoday.com/JLPT.asp?lang=EN>

Japan Foundation. 2012. *Survey Report on Japanese-Language Education Abroad 2012. Excerpt*. Tokyo: Japan Foundation. https://www.jpf.go.jp/j/japanese/survey/result/dl/survey_2012/2012_s_excerpt_e.pdf

Maailmalle.net. 2014. Suomalaiset opiskelijat ulkomailla. http://www.maailmalle.net/opiskelu/suomalaiset_opiskelijat_ulkomailla

Palmenia. 2015. Suomeen halutaan ensimmäiset pätevät kiinan ja japanin opettajat. <http://www.helsinki.fi/palmenia/ajankohtaista/uutisarkisto/2015/26012015.htm>